

Ismeretlen magyar nyomtatványok.

(A magyar bibliografia kérdéséhez.)

Nemzeti bibliografiák egy nemzet irodalma *összességének* címgyűjteményei. A bibliografia használhatóságának legfő feltételei: a megbízhatóság, a hűség és a teljesség. A magyar bibliografia 1711-ig (a régi magyar könyvek címjegyzéke) emberileg teljes s megjelenése óta is szüntelenül gondozódik, teljesedik. Nem úgy az 1711 után megjelent magyar és magyar vonatkozású könyvek, nyomtatványok címjegyzéke. Annak teljességéről, hűségéről ma már beszélni sem lehet. Nem voltak teljesek e mű első kötetei (az 1712—1860 évek anyaga) már megjelenésük idejében sem (1888—1892) s az azóta felgyűlt anyag hiánya miatt még csak nőtt tökéletlenségük s a könyvtermelés fokozódásával — a dolog természete szerint — fokozott mértékben tökéletlenednek későbbi kötetei. Ez egyébiránt érthető. *Egy* ember végzett itt így is emberföltöltit. S amit végzett, *alapvetésnek* nagyszabású. De nem volt s nincs, aki PETRIK Géza megkezdett munkáját gondolja, folytatja, kiegészítse. Pedig ennek fontossága vetekszik a régi magyar könyvek bibliografiájának fontosságával. S ma még talán megvan a kiegészítés munkájának lehetősége, mely a a távolodó idővel egyre csökken.

PETRIK Géza nagy bibliografiai művének mai hiányait három csoportra lehet osztani: Az első csoportot oly művek alkotják, melyeket PETRIK föl nem tárt s melyek *ezért* nem szerepelnek bibliografiájában. A második csoportba azok a művek tartoznak, melyekkel PETRIK műve óta szaporodtak közgyűjteményeink. Ezekről PETRIK nem is tudhatott (bár ennek az anyagnak egy része is egyezhetett az általa mellőzött források anyagával). A harmadik csoportba sorozhatók az oly művek, melyek (egyik előző csoportba sem tartozva) még csak ezután fognak napvilágra kerülni, remélhető rendszeres gyűjtés (hirdetés, keresés) útján.

Nem ismerjük PETRIK dolgozás-módját, munkarendszerét s így nem tudhatjuk pontosan, hogy a nagy magyar közkönyvtárak könyvanyagán kívül, melyek voltak azok a források, melyekből merített. Oly művekre nézve ugyanis, melyek nem voltak kezében s melyeknek így csak címeit állapította meg valahonnan, nem közli forrásait. Bizonyos csak annyi, hogy e tekintetben nem járt el rendszeresen. Már maga az általa nem látott (könyvében közkönyvtári jelzet nélküli) könyvek *meglepően csekély száma* is (az egész anyagnak mindössze 8—10⁰/₀-a) kétségtelenné teszi ezt.

De egyéb — egészen ötletszerű — kísérleteim is erről győztek meg. Átnéztem a következő bibliográfiákat és katalogusokat:

1. Verzeichnis d. Bücher, welche bey Paul *Burian* Buchhändler, und Eigenthümer d. öff. Leih-Lesebibliothek zu *Ofen* zum Lesen ausgeliehen werden. 1—2 Abt.

Ofen: [Burian] 1819. 8° 26 & 32 l.

2. *Burián* Pál budai és nagyváradai könyvtáránál a többi közt ezen magyar könyvek is találhatók.

[Buda: Burian é. n.] 8°. 8 l.

3. *Catalogus* librorum scholasticorum, qui in typographia Regiae Universitatis Hung. venales prostant.

— Jegyzéke azon iskolai könyveknek, mellyek a m. kir. Egyetem könyvnyomtató intézetében megszerezhetők.

Budán: a' k. Egyetem betüivel 1841. 8°. 1 & 32 l.

4. *Catalogus* librorum, qui in typographia Regiae scient. Universitatis Hung. venales prostant.

— Jegyzéke azon könyveknek, mellyek a' m. kir. Egyetem könyvnyomtató intézetében megszerezhetők.

Budán: a' k. Egyetem betüivel 1841. 8°. 61 l.

5. HALLE, J. [Antiquar in München]

Hungarica et Turcica. Katalog No XXXV.

München: Callwey [1910?] 8°. 187 l.

6. Pesten a Ferenciek terén 7-dik szám alatt 1854. december 18-án és a köv. napokon árverezendő *könyvek jegyzéke*.

Pest: Müller Emil 1854. 8°. 78 l.

7. APPONYI Sándor gróf Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok. II. & IV. köt.

Budapest 1902 és 1926.

8. ROSENTHAL, Ludwig (Antiquariat, München, Hildegardstr. 16.) Katalog No 101 2° (191?).

Az 1. sz. katalogusban 16, a 2. sz.-ban 33, a 3. sz.-ban 3, a 4. sz.-ban 11, az 5. sz.-ban 42, a 6. sz.-ban 21, a 7. sz.-ban 21, a 8. sz.-ban 60 ismeretlen (PETRIK által nem ismertett) magyar és magyar vonatkozású könyv címét találtam. Ez a szám a jelentős tömegű (részben magában a PETRIKben is felsorolt) katalogus (kiadói-, kereskedői- és antiquar-jegyzékek) rendszeres feldolgozásával igen nagy többszörösére

lenne növelhető. Nagy — bibliográfiákat is felölelő — életrajzgyűjteményekben (WURZBACH: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich, Allgemeine deutsche Biographie, SEIVERT: Nachrichten v. Siebenbürgischen Gelehrten u. ihren Schriften. Pressburg 1785.¹ stb.) vetett kutató pillantás arról győzött meg, hogy PETRIK adatgyűjtése ezekre a fontos forrásokra nem terjedt ki, bár itt is gazdag aratás ígérkezett volna. Ezekből s főként az azóta megjelent «SZINNYEI»-ből, számra és fontosságra egyaránt megmérhetetlen ismeretlen magyar anyag kerülne elő. Városi levéltárak is bizonyára gazdag anyagot szolgáltatnának. Könyvkiadói jegyzékek és könyvekhez illesztett hirdetések is (borítólapokon s a könyvhöz fűzve) nem egy új adathoz juttatnának. Mindezek oly kísérletek, melyeket ötletszerűen ugyan, de sikeresen alkalmaztam; ezeken kívül azonban egy rendszeres munkaprogram megalkotása során még bizonyára igen sok forrás nyílnék a nagy eredménnyel kecsegtető kutatás számára.

Végezetül, annak igazolására, hogy rendszeres gyűjtés milyen eredményre vezethet, közlöm azon ismeretlen könyvek jegyzékét, melyeket bibliografiai kutatásaimtól függetlenül az utóbbi időben megszerезnem sikerült.

AMALIE v. Stranfort. Pressburg & Leipzig 1787. 8° 3 & 232 l. (1 címmetszettel és 1 vignettával).

BLUMEN d. Guten, Schönen u. Wahren. Pest: Hartleben 1810. 12° 200 l.

BORS Sámuel, budafalvi: Két kis paraszt gyermek mindennapi szavakon való beszélgetése, mely a fojó esztendő május 24.-én német nyelven leendő lefordítás végett 24. darab körmötzi nagy jutalomra az ujságokba kihirdetődött. 4° 7 l. Pest: Landerer Lajos 1825.

DIONISIUS *Cato* erköltsi páros versei (A m. tanuló ifj. számára.) Pest: Beimel 1834. 8° VIII & 19 l.

CSERI Béla: Silvius és Valéria v. a Vesta szent tűzének eloltása a római templomban. 8° 132 l. Pest: Kiss István 1811.

Epigrammatische Filigrain Arbeit. Nach Haug. 1—2 Theil. Pest: Jos. Müller 1818. Kis 8° 154, 143 l. (egy-egy címmetszettel [Lehnhart, Pest]).

[FEKETE, Joh. Graf v. Galantha] Die Buchstaben. Bruchstücke über... 1—2 Band. 1782.

GYARMATI Gábor: Mesterséges gyűjtemény. Kolosvár 1806. 8° 164 l.

¹ Érdekes, hogy ez az utóbbi cím PETRIK bibliográfiájának *betűsorában* nem szerepel, holott a *bevezetés* mint fontos bibliografiai kézikönyvről említést tesz róla.

- HIPPEL's, Theodor Gottlieb v.: Geistes- u. Herzensergiessungen. Pest: Hartleben 1816. 12° 174 p. (metszett címlappal [Weiss]).
- HONVÁRY: Bökversek s eszmék a magyar nemzeti szín s szellem védelmének ügyében egy művész tévedései s alaptalan gúnyjai ellen. Pest: Landerer 1830. 8° 129 l. (1 címmetszettel és metszett címlappal [Lehnhart, Pest]).
- HORVÁTH, J. G.: Das Blutgericht u. seine Vergeltung. Meissen 1839. 8° 202 l.
- Komische Erzählung d. Wenzel Schapschapschipschik. Pest: Leyrer 1829. 8° 4 l.
- [LASZKALLNER Antal] Igaz keresztény tolerancia, azaz voltaképen való érdemesítése a' következendő homlokírás alatt közre bocsátott beszédeknek: «Az Evangéliomi Keresztyén Tolerantzia. Két prédikációkban előadva, mellyek közül az elsőben az mutattatik meg, hogy keresztyéneknek vallás dolgában egy értelemre való jutások lehetetlen. — A' másodikban, hogy a' vallások közt levő külömbségek ellent nem állván a hazafajak nyugodalmasan, tsendesen és boldogul élhetnek együtt. — Harmadik kiadás 8. Pesten Petrózai Trattner János Tamás betüivel 1822, 40 old.» Veszprémben: Szammer Klára 1822. 8° 91 l.
- LENGE, Joseph: Hocus pocus der Blumengärtnererei o. Anweisung z. natürlichen Zauberei d. allgem. Behandlung der Blumen u. Zierpflanzen. Schemnitz: Verfasser 1828. 8° 89 & 1 l.
- Merkwürdige Äusserungen Napoleons, während seines Aufenthalts auf St. Helena. Nach d. Französischen. Pest: Jos. Müller 1822. 8° 2 & 115 l.
- Reizmittel zum Lachen. 6. Aufl. Pest: Leyrer 1832. 8° 8 l.
- SEIVERT, Joh.: Nachrichten v. siebenbürg. Gelehrten u. ihren Schriften. Pressburg: Korabinsky 1785. XXII, 519 & 31 l.
- STIFTER. Adalb.: Abdias. Pest: Heckenast 1866. 4° 76 l. (I. M. Kaiser fametszeteivel.)
- STIFTER, Adalb.: Der Hagestolz. Pest: Heckenast 1852. Kis 8° 189 l. (1 rendes és egy metszett címlappal [Joh. Nep. Geiger?])
- STIFTER, Adalb.: Der Hochwald. Pest: Heckenast 1868. 4° 82 l. (I. M. Kaiser fametszeteivel.)
- [SZEICZ Leo] Az oroszlány revántsot ád a nyájás muzsának. Leopólisban 1790. 8° 15 l.
- VINCZE Ferenc: Jósika Lajos kir. főkörmányi tanácsosi hivatalába begíttatása alkalmára. [Beszéd.] Kolozsvár: Liceum 1843. 8° 4 l.

WENZEL Goth. Imánuel után bilkei *Papp* Fer.: A világi ember. Pest: Trattner 1816. 8° 130 & 1 l. (1 cím-metszettel és metszett címlappal.)

WANDZA Mihály: A busongó Ámor. Egy hajnali édes andalmány teremtménye a Szép-nem kedvéért. Pest: Trattner Lajos 1806. (A szerző címmetszetével és metszett címlapjával.)

Az itt elmondottak alapján senki előtt sem lehet kétséges, hogy a magyar bibliografia nem teljes. Gyökeres revizióra szorul ezért a magyar könyvtermelésre vonatkozóan elterjedt számadat is. Magára az újabb magyar könyv első időszakára (1712—1860) szóló bibliografia hiányjegyzéke — a fentiekben megalapozott — becslésem szerint legkevesebb 15—16.000 címre, tehát a meglévőkhez hasonló terjedelmű kötetre tehető. Ez annyit jelent, hogy a magyar irodalom e szakaszának mintegy negyed része nincs regisztrálva s így részben végkép elsikkad a kutató szeme elől, részben igen fáradságosan, innen-onnan, több helyről szedegethető csak össze, nagy munkapazarlás árán. A magyar nemzeti bibliografia egységesítését és tökéletesbitését éppen ezért igen fontos és sürgős feladatnak érzem, s érzi velem együtt számtalan kutató.

DRESCHER PÁL.